

Белла ШЕЛЕГЕДА, Михайло КОРНЕВ

АІ АЕ²С АЕІ АІ ²ЕЕ І АЕДІ АЕІ І І І ²×І ЕО І І ЕАСІ ЕЕ²А СА ОІ І А ЕІ І ААДААІ О²- ОЕДА-І Е ² аЊ

Розглянуто проблеми і перспективи інтеграційного розвитку України та країн ЄС. Проведено дисперсійний аналіз показників ВВП та інфляції. Зроблено висновок про доцільність формування спільного ринкового простору між Україною та ЄС. Запропоновано концепцію стратегічної конвергенції на основі синхронізації економічних систем різних країн.

Ключові слова: інтеграція, стратегічна конвергенція, макроекономічні індикатори, синхронізація економічних систем України та стран ЄС.

Одним з основних векторів економічного, політичного й соціального розвитку є інтеграція України з державами ЄС. Конвергенція економічних систем відбувається на основі синхронізації основних макроекономічних, валютно-фінансових, грошово-кредитних, правових і фіскальних індикаторів в умовах формування й розвитку ринкових відносин як усередині держав, так і у взаємодії із зовнішніми ринками.

Актуальними й одночасно дискусійними залишаються теоретичні й методичні питання оцінювання реальності вступу України в ЄС на умовах рівнозначної інтеграції, а також визначення оптимальної межі ефективної конвергенції на міждержавному, міжрегіональному й міжгалузевому рівнях.

Проблеми й перспективи зближення та взаємодії національних економік в умовах глобалізації є об'єктом наукових досліджень вчених [1, 2, 3, 4, 5] в основному з 2005 р., коли виникла проблема вибору пріоритетного інтеграційного вектора.

Розглядаючи перспективи економічних реформ, В. Геєць комплексно оцінює рейтинг, згідно з яким Україна, за станом на 2010 р., перебуває за індексом глобальної конкурентоспроможності на 89 місці [1]. Питання координації грошово-кредитної й фіскальної політики в контексті Європейської інтеграції входять у коло наукових інтересів В. Міщенко, О. Кіреєвої і М. Шаповалової [2, 3]. Важливий акцент Л. Масловська робить на необхідності аргументованого обґрунтування входження країни в нову структуру, оскільки з погляду керованості системи її розширення повинне мати певні межі [4, 73].

Аналізуючи структурні відмінності у високотехнологічному секторі промисловості, Л. Масловська вказує на те, що основними напрямками спеціалізації розвинених країн є виробництво комп'ютерів і офісної техніки, медичне й оптичне приладобудування, авіа- і ракетобудування, фармацевтика, радіо- і телекомунікації, зв'язок, електротехнічний і електронний інжиніринг [4, 73]. Однак не можна погодитися з тим, що Україна не може скласти конкуренцію в галузях, що виробляють продукцію з високою питомою вагою доданої вартості.

З цього приводу абсолютно правий В. Геєць, який серед пріоритетних стратегічних напрямків підвищення конкурентоспроможності України, виокремив аграрний сектор, харчову промисловість, машинобудування, авіакосмічну галузь і ядерну енергетику, здатні в перспективі забезпечити зростання валютних доходів [5, 23].

© Белла Шелегеда, Михайло Корнев, 2011.

Аналіз тенденцій входження в ЄС нових держав-учасників за останні роки показав, що основним критерієм конвергенції країн ЄС виступає насамперед макроекономічна стабільність, обумовлена збалансованими структурними зрушеннями їхньої національної економіки. Синхронізація економічних показників також є умовою міжнародного поділу праці різних країн з наступним входженням у Єдину Валютну Систему (ЄВС). Повноцінна й ефективна інтеграція можлива в результаті приведення до спільного знаменника рівня соціального розвитку й захисту навколишнього середовища.

Метою дослідження є формування нової інтегрованої структури економічних систем України й країн ЄС на паритетній і взаємовигідній основі для забезпечення гармонічного розвитку національної економіки.

Завдання охоплюють аналіз тренда макроекономічних показників і коефіцієнтів синхронізації ВВП та інфляції в умовах формування єдиного ринкового простору України і ЄС на основі порівняльних методів.

Результатом дослідження стало обґрунтування ефективності й перспективності Європейського вектора розвитку й розробка концепції стратегічної конвергенції.

Граничні значення ефективної інтеграції й пов'язані з нею структурні зрушення зумовлені об'єктивними й неминучими протиріччями в розвитку світової економіки. По-перше, високим рівнем концентрації та централізації виробництва й капіталу в більшості країн Європи при порівняно невеликих обсягах внутрішніх ринків. По-друге, невідповідність рівнів економічного розвитку різних країн і одночасно тенденцією до їхнього зближення, які супроводжуються зрушеннями у співвідношенні й формах об'єднання держав. Тому інтеграція в сучасних умовах стала потужним знаряддям конкурентної боротьби за зміцнення позицій на світових ринках праці й капіталу.

Ступінь зближення економік різних держав залежить від інтенсивності взаємопроникнення, яке характеризується й визначається створенням єдиного економічного й валютного союзу. Однак "євро" є офіційною валютою тільки у шістнадцяти із двадцяти семи держав Євросоюзу (так званої Єврозони).

Інституціональною структурою, створеною Європейським Співтовариством, яка проводить єдину грошову політику ЄС і відповідає за емісію "євро", є Європейська Система Центральних Банків (ЕСЦБ). До створення Єдиної валютної системи грошово-кредитна політика країн ЄС була спрямована на підтримку стабільності національної валюти. При цьому шляхи реалізації поставленої мети окремими державами суттєво відрізнялися різними механізмами регулювання інфляції, монетарними агрегатами і валютними курсами.

Критерії економічно обґрунтованої участі держави у фінансово-економічних інститутах ЄС мають дворівневу структуру й умовно розділяються на дві категорії, які відповідають етапам інтеграції країн у ЄС [2].

У системі Копенгагенських критеріїв (інституціональна конвергенція) варто виокремити макроекономічну стабільність, яка є елементом інтегрованого показника конкурентоспроможності економіки держави, розвиток ринкових інститутів, лібералізацію торговельного режиму, поліпшення умов конкуренції й підприємництва, підвищення кваліфікації робочої сили, поліпшення структури й диверсифікованість експорту, зниження матеріало- і енергомісткості продукції.

Аналіз ступеня відповідності України базовому Копенгагенському критерію конвергенції, що характеризує макроекономічну стабільність за середньоквадратичним відхиленням темпів приросту ВВП в Україні від оптимального рівня в країнах ЄС, показав, що рівень синхронізації варто розглядати як середню тенденцію, що погашає країні відхилення, які при їхньому сталому характері можуть привести до кризи.

У цей час виконання жорстких критеріїв конвергенції характеризується значними відхиленнями від установлених параметрів. Прецедент десинхронізації властивий не тільки новим країнам-учасникам ЄС, але й таким розвиненим країнам, як Німеччина, Франція, а також Іспанія, Португалія й Нідерланди, які в різні періоди виходили за межі максимально припустимого бюджетного дефіциту, державного боргу або інфляції.

Наприклад, диференціал темпів приросту ВВП у країнах Єдиної валютної системи в період з 1999 по 2003 рр. становив від 3,7 до 7%. З 2006 по 2009 рр. у країнах ЄС із ринком, що формується, "люфт" становив від 0,5 до 11,9% [3].

Стратегія грошової політики ЄСЦБ припускає регулювання грошової маси (М3), темп приросту якої встановлено на рівні 4,5%, у той час як умовою його підтримки є щорічний приріст ВВП на 2–2,5% [2].

Величина відхилення темпів інфляції потенційного члена Єдиної Валютної Системи (ЄВС) від середнього рівня інфляції, досягнутого в трьох країнах ЄС із найменшими показниками, не повинна перевищувати 1,5%. Відповідно до Європейських стандартів темпи приросту цін повинні бути не більше 2,6% [2].

На думку автора, коефіцієнт монетизації, який у розвинених країнах становить приблизно 90% ВВП, є чинником, що обмежує швидкість обігу грошей у реальному секторі економіки не більш ніж 1,5–2 рази на рік. Стійкість і рівнозначність динаміки показників ВВП й інфляції в Євросоюзі обумовлене дією "золотого правила" монетаризму, згідно з яким обсяг грошової маси щорічно повинен зростати пропорційно збільшенню ВВП, а це приблизно – 2–3% на рік.

Тому за основу розрахунків стійкості оптимально-рівноважного рівня економіки, була взята середня величина індикаторів щорічного приросту ВВП і інфляції в розвинених країнах ЄС у середньому – 2,5%.

Дані про динаміку темпів приросту ВВП й інфляції, представлені в табл. 1 і 2, означають непорівнянність кожного відсотка приросту ВВП України і ЄС у вартісному вираженні, тому мінімальна різниця середніх показників за 1996–2007 рр. є для України підтвердженням проблеми низьких темпів економічного зростання при значному відставанні від розвинених країн.

Відхилення показників ВВП й інфляції економічних систем України й країн ЄС характеризуються як позитивними, так і негативними значеннями, які зумовлені періодами економічного зростання або спаду, що чергуються, однак величина й періодичність коливань вказують на відсутність рівноваги й збалансованості в економіці, на що також вказують діаграми на рис. 1 і 2.

На рис. 3 чітко видно, що синхронності між Україною й країнами ЄС немає, на що вказує амплітуда кривих кожного коефіцієнта. Негативні значення коефіцієнта ВВП вказують на непорівнянність даних, збільшення розриву й дезінтеграцію. Позитивні значення коефіцієнта обумовлені економічним зростанням в Україні, але при порівняльному аналізі необхідно враховувати стартові умови розвитку економічних систем.

Країни ЄС загалом досягли певного рівня розвитку, при якому, наприклад, країни Великої Сімки виробляють майже 50% світового ВВП, а Україна – менше 1%, причому до 2008 р. обсяги ВВП досягли еквівалента 74% ВВП 1990 р. Тому 1% економічного зростання в Україні і ЄС непорівнянні за вартісним змістом.

Період з 2001 по 2004 рр. сприятливий з погляду збалансованості товарного й грошового ринків. На рис. 3 видно, що коефіцієнти синхронізації ВВП у цей час перевищують аналогічні показники за інфляцією, що також підтверджується даними табл. 1 і 2.

Таблиця 1

Темпи приросту ВВП в Україні й країнах ЄС, % до попереднього року [8, 9]

Країни ЄС	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Темпи приросту реального ВВП, %	1,8	2,7	3,0	3,1	3,9	2,0	1,2	1,3	2,5	2,0	3,2	3,0	0,5	-4,2
Середні значення, %	1,8		3,2				1,75				2,7		0,5	-4,2
Середнє арифметичне 1996–2007 рр.	2,5													
Україна	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Темпи приросту реального ВВП, %	-10	-3	-1,9	-0,2	5,9	9,2	5,2	9,6	12,1	2,7	7,3	7,9	2,3	-15
Середні значення, %	-10		0,2				9			6			2,3	-15
Середнє арифметичне 1996–2007 рр.	3,7													
Коефіцієнт синхронізації ВВП	-5,5	-1,1	-0,6	-0,1	1,5	4,6	4,3	7,4	4,8	1,4	2,3	2,6	4,6	3,6

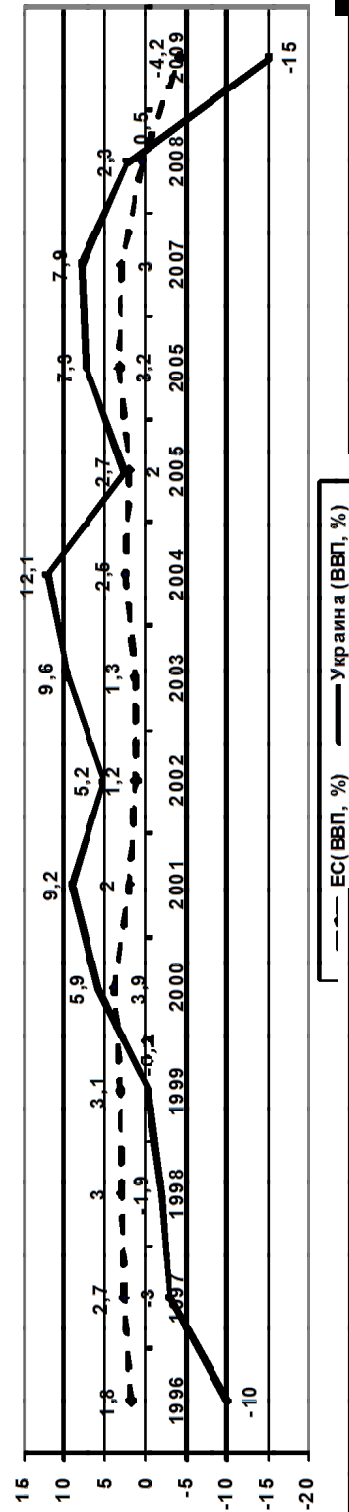

Рис. 1. Темпи приросту ВВП в Україні й країнах ЄС, % до попереднього року

Таблиця 2

Темпи приросту споживчих цін (ІСЦ) в Україні й країнах ЄС, % до попереднього року [8, 9, 10]

Країни ЄС	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Темпи приросту споживчих цін, %	-	1,7	1,3	1,2	3,1	3,0	2,5	2,2	2,3	2,3	2,3	2,3	3,7	1,0
Середні значення, %	1,8													
Середнє арифметичне 1997–2007 рр.	2,4													
Україна	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Темпи приросту споживчих цін, %	39,7	10,1	20	19,2	25,8	6,1	-0,6	8,2	12,3	10,3	11,6	16,6	22,3	12,3
Середнє значення, %	18,8													
Середнє арифметичне 1997–2007 рр.	12,7													
Коефіцієнт синхронізації ІСЦ	-	5,9	15,4	16	8,3	2	-0,2	3,7	5,3	4,5	5	7	6	12,3

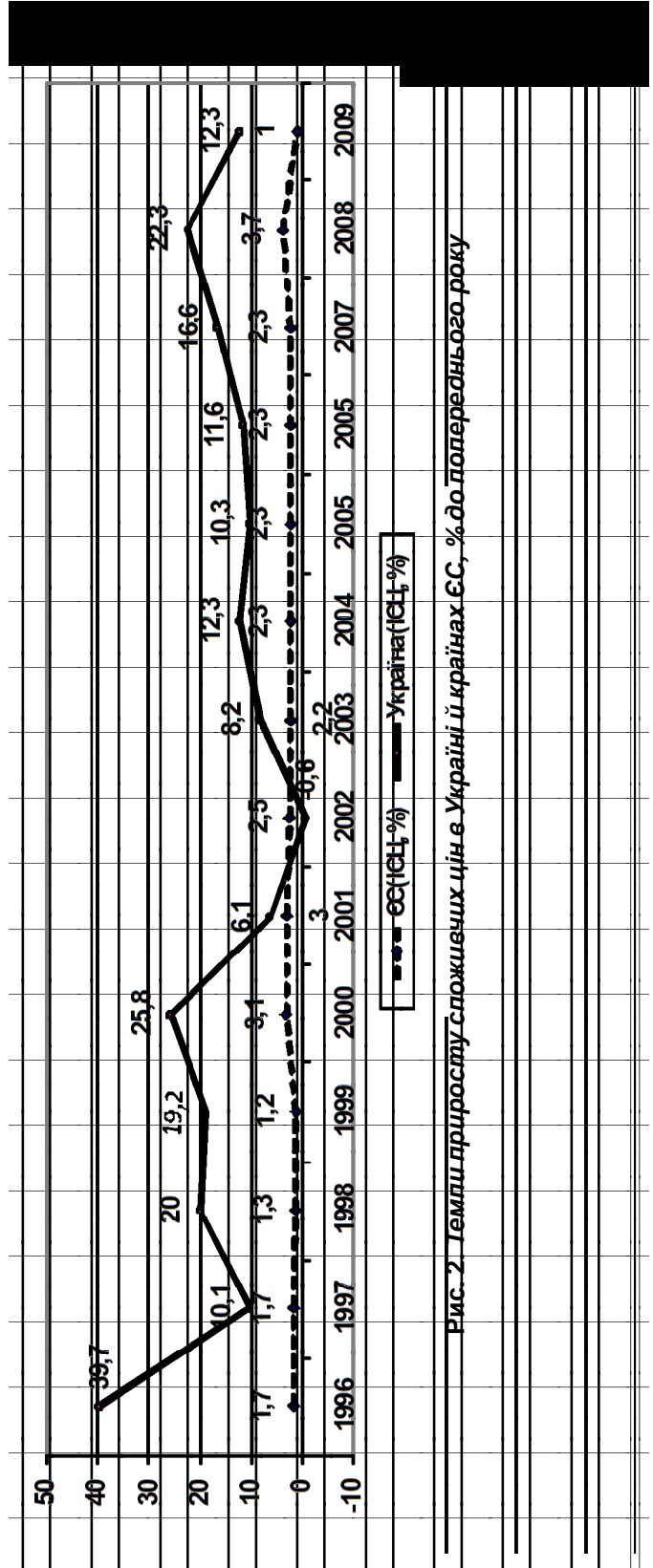

Рис. 2 Темпи приросту споживчих цін в Україні й країнах ЄС, % до попереднього року

Рис. 1 показує, що з 2000 по 2008 рр. коливання ВВП мають позитивну динаміку, що також відобразилося й на коефіцієнті синхронізації ВВП. За цей час відбувся економічний ривок з 25% ВВП 1990 р., до 74% ВВП 1990 р. Проте ці успіхи більшою мірою були обумовлені сприятливою ринковою кон'юнктурою й рівнем світових цін для українських експортерів.

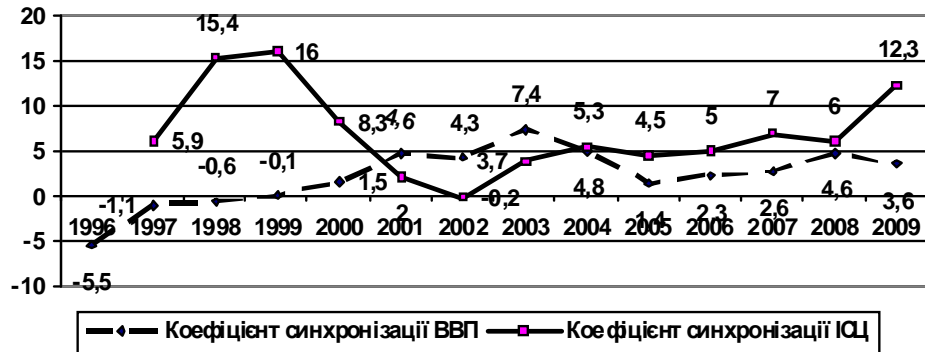

Рис. 3. Коефіцієнти синхронізації ВВП й інфляції

На думку автора, вичікувальна стратегія зростаючого попиту й цін на продукцію (низького ступеня переробки), що вивозиться в Європу, є безперспективною, незважаючи на те, що стала у свій час чинником економічного зростання. Тобто необхідно враховувати не тільки чинник швидкості синхронізації економічних систем, але й стійкість тренда. Це можливо тільки за умови структурних зрушень у процесі форсування інтеграційних процесів на основі збільшення реальних інвестицій в економіку України й розширення ринків збуту не тільки для Європи, але й для вітчизняних виробників.

Для прогнозування розрахована ймовірність забезпечення заданих Європейських параметрів приросту ВВП на основі даних табл. 1. Отримані результати представлено в табл. 3.

Таблиця 3

Ймовірність значень показника ВВП у довготермінових прогнозах

Країни ЄС	P (A)	Україна	P (A)
Темпи приросту реального ВВП (A), %		Темпи приросту реального ВВП (A), %	
Ймовірність P(A), якщо $A < 0$	0,07	Ймовірність P(A), якщо $A < 0$	0,36
Ймовірність P(A), якщо $0 \leq A < 1$	0,07	Ймовірність P(A), якщо $0 \leq A < 1$	0
Ймовірність P(A), якщо $1 \leq A < 2$	0,21	Ймовірність P(A), якщо $1 \leq A < 2$	0
Ймовірність P(A), якщо $2 \leq A < 3$	0,29	Ймовірність P(A), якщо $2 \leq A < 3$	0,14
Ймовірність P(A), якщо $A \geq 3$	0,36	Ймовірність P(A), якщо $A \geq 3$	0,51

У результаті – середньоквадратичне відхилення (y) ВВП у ЄС за період з 1996 по 2009 рр. включно становило 1,9%, а в Україні – 13,9%, тобто більш ніж в 7 разів перевищений оптимально-рівноважний рівень.

Розмір середньоквадратичного відхилення від середньоєвропейського параметра характеризує збереження негативної тенденції в довготерміновій перспективі, тобто піддана циклічним коливанням. При цьому позитивним є збільшення ймовірності пришвидшення темпів приросту ВВП у період сприятливої кон'юнктури світового ринку.

Обсяг відхилення темпів інфляції в країні – потенційному члені ЄС від середнього рівня інфляції – досягнутого в трьох країнах ЄС із найменшими показниками, не повинна перевищувати 1,5%. Згідно з Європейськими стандартами темпи приросту цін повинні бути не більше 2,6% [2].

Варто зазначити, що потенціал України дає змогу забезпечити в довготерміновій перспективі максимальне наближення до тренда конвергенції країн ЄС, тому що цільові рівні монетарних і фіскальних індикаторів досягаються поступово. На момент приєднання країн Східної Європи до ЄС в 2000 р. диференціал порівнянності інфляції досягав більше 10% [2], а з 2006 по 2009 рр. відхилення становило приблизно 13%, що також є аргументом на користь практичної можливості інтеграції України за цим вектором розвитку.

На основі усереднених даних про темпи приросту споживчих цін з 1996 по 2009 рр. (табл. 2) і згідно з Європейськими критеріями (табл. 4) зроблені розрахунки ймовірності забезпечення стабільно помірної інфляції для прогнозування показників грошового ринку України та країн ЄС.

Таблиця 4

Ймовірність значень показника інфляції в довготермінових прогнозах

Країни ЄС	P (B)	Україна	P (B)
Темпи приросту споживчих цін (B), %		Темпи приросту споживчих цін (B), %	
Ймовірність P(B), якщо $B < 0$	0	Ймовірність P(B), якщо $B < 0$	0,08
Ймовірність P(B), якщо $0 \leq B < 1$	0	Ймовірність P(B), якщо $0 \leq B < 1$	0
Ймовірність P(B), якщо $1 \leq B < 2$	0,31	Ймовірність P(B), якщо $1 \leq B < 2$	0
Ймовірність P(B), якщо $2 \leq B < 3$	0,46	Ймовірність P(B), якщо $2 \leq B < 3$	0
Ймовірність P(B), якщо $B \geq 3$	0,23	Ймовірність P(B), якщо $B \geq 3$	0,92

У результаті цього середньоквадратичне відхилення (y) від прийнятого в Європі рівноважного рівня інфляції як показник стійкості рівноваги на грошовому ринку в країнах ЄС виявилось мінімальним (2,6%), а в Україні – 25,2%, що закономірно вказує на тісний взаємозв'язок між товарним і грошовим ринком. Економічний спад і структурні диспропорції, як правило, стають причиною цінових коливань. Загалом динаміка макроекономічних показників України і Євросоюзу відображає відсутність синхронності. Однак, на думку автора, саме розбалансованість може стати основою формування нової більш складної й ефективної системи економічних відносин.

Таким чином, проведене наукове дослідження показало, що інтеграційні процеси відбуваються в міру конвергенції економічних систем різних країн з різним рівнем розвитку ринкових відносин на основі синхронізації основних макроекономічних, монетарних і фіскальних індикаторів.

Аналіз динаміки ВВП й інфляції дав змогу виявити значні відхилення Української економіки від Європейського тренда за рахунок неефективної структури ВВП, що обумовлює інфляцію й дисбаланс на грошовому ринку.

На думку автора, формування єдиного ринкового простору є передумовою забезпечення стійкості позитивної динаміки макроекономічних показників в Україні.

Введення в систему аналізу коефіцієнтів синхронізації ВВП й інфляції дало змогу автору встановити, що в період сприятливої кон'юнктури на світовому ринку при зростанні попиту на експортовану Україною продукцію швидкість конвергенції з 2001 по 2008 рр. суттєво зросла, але має нестабільний характер.

Концепція стратегічної конвергенції, спрямована на реалізацію стратегії інтеграційного розвитку, полягає в систематизації чинників, що забезпечують довготерміновий тренд розвитку на основі ефективного взаємопроникнення економічних систем України й країн ЄС.

З погляду посилення світових позицій Європейський вектор вважається перспективним не тільки для України, але й для країн Європи, оскільки спрямований не тільки на розширення ринків збуту розвинених держав, але й обумовить їхню активну участь у формуванні ефективного платоспроможного попиту в Україні на основі залучення прямих іноземних інвестицій. Подальшого аналізу вимагають показники облікової ставки, дефіциту бюджету, динаміки валютних курсів, а також проблеми вивозу капіталу й збільшення реальних інвестицій. Для цього в стратегії інтеграційного розвитку Україні треба буде вирішити непросте завдання з подолання негативної позиції у світовому рейтингу, а також адаптації власної економічної системи з розвиненими країнами.

Література

1. *Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015. Національна доповідь / За заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]*. – К.: НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
2. *Проблеми реформування банківської системи України в контексті європейської інтеграції: Інформаційно-аналітичні матеріали. Вип. 8 / В. І. Міщенко, А. В. Шаповалов, В. В. Крилова, В. В. Ващенко, Н. В. Грищук та ін.* – К., Національний банк України. Центр наукових досліджень. 2007. – 266 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Publication/research/Centre_S_S/Eurointegration.pdf
3. *Вдосконалення координації грошово-кредитної та фіскальної політики: Інформаційно-аналітичні матеріали / За ред. д. е. н. В. І. Міщенко, к. е. н. О. І. Кірєєва і к. е. н. М. М. Шаповалової – К. : Центр наукових досліджень НБУ, 2005. – 96 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Publication/research/Centre_S_S/Eurointegration.pdf*
4. *Масловская Л. К вопросу оценки предпосылок интеграции Украины в ЕС // Экономика Украины. – 2008. – № 6. – С. 72–80.*
5. *Геец В. Макроэкономическая оценка денежно-кредитной и валютно-курсовой политики Украины до и во время финансового кризиса // Экономика Украины. – 2009. – № 2. – С. 5–24.*
6. *Перспективы развития мировой экономики: глобализация и неравенство 2007 г. / Международный Валютный Фонд [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.imf.org/external/russian/index.htm>*
7. *Перспективы развития региональной экономики / Европа / [Электронный ресурс] // Официальный сайт МВФ. – Режим доступа: <http://www.imf.org/external/russian/index.htm>*
8. *Державний Комітет Статистики України [Електронний ресурс] / Официальный сайт ГКС Украины. – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua/>*
9. *Офіційне бюро статистики Європейського Союзу / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>*
10. *Офіційний сайт Національного Банку України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/Statist/index>.*

Редакція отримала матеріал 17 грудня 2010 р.